

POLITIKERPOPULARITET

SÖREN HOLMBERG

Vi vet från flera års SOM-mätningar att förtroende för partier och politiska institutioner ökar något under valår för att sedan åter minska under mellanvalsperioderna. Tilltron till politiska institutioner uppvisar en långsiktigt nedåtgående trend i Sverige, men färdens nedåt har alltså hittills avbrutits tillfälligt under valåren. Förtroendet för partier och politikens institutioner förändras ur politikernas synvinkel enligt en positiv elektoral cykel (Holmberg och Weibull 2000). Tilltron stärks när politikerna anstränger sig och går ut och möter väljarna under valåren. Hade förtroendet sjunkit under valåren hade vi haft ett exempel på en negativ elektoral cykel, men så är det alltså inte i Sverige.

Den positiva elektorala cykeln gäller för politiskt institutionsförtroende. Men hur är det med mer efemära fenomen som popularitet och uppskattning av politikens aktörer? Röner politiker mer uppskattning under valår än under mellanvalsperioderna? Man skulle kanske gissa att det är så. Om förtroendet för politikens institutioner går upp under valåren borde väl också de ledande aktörerna inom institutionerna bli mer uppskattade. Resonemanget förutsätter att det finns en positiv korrelation mellan uppskattning av politikens aktörer och förtroende för politikens institutioner. Människor med ett högt förtroende för institutioner som riksdagen, partierna och kommunstyrelserna förväntas också uppskatta ledande politiker inom institutionerna relativt mycket. Och omvänt, människor som hyser ett lågt förtroende för politikens institutioner kan förväntas vara mindre positiva till institutionernas centrala aktörer. Vad som är orsak och vad som är verkan kan diskuteras. Det är oklart om ett högt institutionsförtroende leder till att aktörerna uppskattas mer eller om populära aktörer leder till ett ökat institutionsförtroende. Moderna teorier om politikermisstro och demokratisk legitimitet utgår ifrån att det finns ett samband men fastslår inte hur kausaliteten ser ut. Vad som fastslås är att institutionsförtroende har ett samband med tilltro och uppskattning av institutionernas aktörer. Sjunker det ena riskerar det att dra med sig det andra. Misstro på en demokratisk nivå riskerar att smitta av sig på andra nivåer (Norris 1999, Dalton 1999).

När vi prövar sambandet mellan institutionsförtroende och uppskattning av ledande politiker på data från SOM-studien i Västra Götaland respektive på data från RIKSOM visar det sig att de finns en koppling. Sambanden är relativt svaga men de går i hypotesens riktning. Korrelationerna håller sig kring +0.20 i RIKSOM-studien och kring +0.10 i VästSOM. Personer med en relativt hög genomsnittlig grad av uppskattning av partiledarna eller av regionpolitikerna i Västra

Götaland tenderar att ha ett något högre förtroende för politikens institutioner än personer med relativt låg uppskattning av ledande politiker.¹ De trots allt förhållandevis svaga sambanden på individnivå gör att vi inte skall förvänta oss speciellt klara kopplingar när vi ser på hur politikerpopulariteten förändras mellan valår och icke-valår. Hypotesen är dock att ledande politiker skall tendera att vara mer uppskattade under valår än under mellanvalsperioderna.

När vi testar hypotesen på riksnivå och med ledande politiker definierade som partiledarna visar resultaten på ett visst samband i förväntad riktning. Under perioden 1986-1999 (omfattande fyra val) tenderade partiledarna att vara något mer uppskattade under valåren än under åren närmast före eller efter valen. Något över hälften av alla relevanta opinionsförändringar i partiledarnas popularitet gick i hypotesens riktning (61 procent).²

Resultaten på kommunal och regional nivå går inte lika entydigt i hypotesens riktning. Vi har genomfört en test på data från Göteborg under perioden 1994-1999 (omfattande två val) och på data från Västra Götaland under åren 1998 och 1999 (omfattande ett val). En fördel med det kommunala/regionala materialet är att vi inte enbart har uppgifter om hur populära politikerna är. Vi har också information om hur kända de är. Hypotesen om en elektoral cykel kan därmed inte bara prövas när det gäller popularitetsförändringar utan också vad gäller hur kända politiker är bland allmänheten. Den uppenbara hypotesen är att ledande politiker skall vara med välkända valår än under icke-valår.

Vi börjar med resultaten för Göteborg. Siffrorna i tabellerna 1 och 2 visar hur kända och populära ett antal ledande göteborgspolitiker varit bland göteborgare under åren 1994-1999. Svarspersonerna fick först ange om de kände till de aktuella politikerna och sedan uppge hur mycket de uppskattade de politiker de sade sig känna till. Den popularitetsskala som används kan variera mellan -5 (ogillar) och +5 (gillar). Vi har multiplicerat resultaten med tio för att få en skala mellan -50 och +50.

Resultaten för åren 1994-1995 stämmer dåligt in på vår hypotes. I de flesta fall blev göteborgspolitikerna både mer kända och mer populära mellan valet 1994 och år 1995. Enligt vår hypotes borde de istället ha blivit något mindre kända och mindre populära. Resultaten för valet 1998 stämmer bättre med våra förväntningar. De flesta politiker blev mer kända mellan 1997 och 1998 för att sedan åter bli något mindre kända 1999. Mönstret är inte lika tydligt när det gäller populariteten, men i åtta fall av tretton (62 procent) förändrades göteborgspolitikernas popularitet i enlighet med hypotesen, dvs de blev mer uppskattade mellan 1997 och valåret 1998 och mindre uppskattade 1999 än valåret 1998.³

Konkret och med namns nämnande visar resultaten att Göteborg endast har två välkända kommunalpolitiker – Göran Johansson (s) och Johnny Magnusson (m) – och en någorlunda känd – Margita Björklund (fp). Övriga undersökta politiker har kännedomssiffror klart under femtio procent. Göteborgs tre mest kända politiker blev samtliga något mindre välkända mellan valet 1998 och år 1999, och två av dem – Johansson och Magnusson – blev dessutom något mindre populära. Deras opinionssiffror förändrades med andra ord enligt hypotesen.

Tabell 1 Andel göteborgare som indikerar att de känner till ett antal ledande göteborgspolitiker (procent)

politiker (parti)	Samtliga						Egna partiets sympatisörer					
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Göran Johansson (s)	79	82	81	75	85	75	83	84	85	83	83	76
Johnny Magnusson (m)	69	66	61	56	63	56	78	74	68	66	71	65
Margita Björklund (fp)	44	50	44	43	48	44	52	54	52	54	56	57
Claes Roxbergh (mp)	42	43	33	28	38	33	30	39	27	27	45	35
Vivi-Ann Nilsson (s)	-	-	-	22	28	-	-	-	-	30	27	-
Jan-Åke Ryberg (v)	-	26	18	16	-	-	-	28	24	19	-	-
Ture Jacobsson (kd)	22	24	18	16	20	-	*	*	*	*	32	-
Alvar Persson (c)	-	22	17	14	-	-	-	*	*	*	-	-
Solveig Lindström (s)	-	-	-	-	-	21	-	-	-	-	-	24
Eva Olofsson (v)	-	-	-	-	20	15	-	-	-	-	30	19
Ann-Marie Johansson (c)	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	40	-
Lars Eklund (kd)	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-	12

Kommentar: Resultaten visar andelen göteborgska svars personer som inte kryssat för "personen okänd för mig" och som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala i Väst-SOM-studierna. Procentbasen är definierad som samtliga personer som besvarat enkäterna i Göteborg. Efter kännedomfrågan tillfrågades undersökningspersonerna vad de tyckte om politikerna på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5. Ett - anger att politikerna inte ingick i det årets studie medan en * anger att antalet svars personer är mycket begränsat.

Tabell 2 Populära och mindre populära göteborgspolitiker (medeltal)

Fråga: "Var skulle du vilja placera några kommunala politiker i Göteborg på nedanstående skala?"

politiker (parti)	Samtliga						Egna partiets sympatisörer					
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Göran Johansson (s)	+17	+24	+19	+14	+10	+9	+31	+36	+31	+27	+29	+27
Johnny Magnusson (m)	-1	+4	+5	+7	+7	+5	+22	+24	+21	+20	+22	+21
Margita Björklund (fp)	+3	+5	+8	+8	+8	+8	+9	+23	+24	+24	+24	+20
Claes Roxbergh (mp)	-1	-1	+0	-2	-0	-5	+19	+11	+17	+19	+17	+13
Vivi-Ann Nilsson (s)	-	-	-	-1	+0	-	-	-	-	+4	+10	-
Jan-Åke Ryberg (v)	-	+2	-1	+1	-	-	-	+3	+8	+12	-	-
Ture Jacobsson (kd)	-2	+0	+0	+1	+3	-	*	*	*	*	+15	-
Alvar Persson (c)	-	-0	+2	-0	-	-	-	*	*	*	-	-
Solveig Lindström (s)	-	-	-	-	-	-2	-	-	-	-	-	+6
Eva Olofsson (v)	-	-	-	-	+2	+1	-	-	-	-	+4	+7
Ann-Marie Johansson (c)	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	*	-
Lars Eklund (kd)	-	-	-	-	-	-1	-	-	-	-	-	+2

Kommentar: Resultaten visar medeltalsvärden (gångar 10) på en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 och +5. Egna partiets sympatisörer har precis som i tabell 1 definierats med hjälp av svaren på en fråga om bästa parti (1994, 1995, 1998 och 1999) eller bästa parti i rikspolitiken (1996 och 1997).

I Göran Johanssons fall innebär det att han fortfarande är Göteborgs mest kände och populära politiker, men att han när det gäller uppskattningen inte är lika unikt populär som tidigare. Göran Johanssons popularitetssiffror har minskat från som mest +24 1995 till +9 1999. Maktinnehav tär på populariteten. En detaljanalys visar att han tappat i uppskattning i alla partipolitiska läger, minst dock bland s-sympatisörer och mest bland m-sympatisörer. Göran Johansson har popularitetsmässigt börjat bli som de flesta partipolitiker, dvs han röner mest positiv uppskattning hos det egna partiets sympatisörer, men drabbas av mer negativ uppskattning bland motståndarpartiernas väljare. Margita Björklund är mindre välkänd än Göran Johansson bland göteborgarna men popularitetsmässigt har hon krupit närmare med värdet +8 1999 mot +9 för Göran Johansson.

Resultaten för politikerna i Västra Götaland omfattar med nödvändighet endast ett val. Något fler har inte hållits. Siffrorna för hur kända de ledande politikerna var i valet 1998 och året därpå 1999 stämmer inte alls med vad vår hypotes förutsäger. Politikerna tappade inte i kännedom efter valet. De blev tvärtom mer välkända. Möjligen kan det hävdas att vi har att göra med ett specialfall. Västra Götaland var en nybildad konstruktion i valet 1998 och kännedomssiffrorna var mycket låga för samtliga politiker utom för Göran Johansson. Att de mycket låga siffrorna från 1998 i de flesta fall steg 1999 är därför kanske inte så konstigt. Det är lättare att öka från en låg nivå än från en hög.

Tabell 3 Andel undersökningspersoner som 1998 och 1999 indikerade att de kände till ett antal ledande politiker i Västra Götaland (procent)

politiker (parti)	andel bland samtliga		andel bland egna partiets sympatisörer		andel i egna valkretsens	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999
Göran Johansson (s)	67	-	70	-	80	-
Cecilia Widegren (m)	13	36	13	40	27	58
Anneli Stark (s)	23	24	26	30	69	61
Roland Andersson (s)	19	23	20	30	59	56
Rune Lanestrand (svf)	19	21	-	-	36	39
Eva Ericksson (fp)	-	20	-	29	-	46
Stig Grauers (m)	-	18	-	23	-	25
Kent Johansson (c)	-	16	-	19	-	34
Jan Hallberg (m)	15	-	18	-	22	-
Ursula Johansson (kd)	-	15	-	15	-	17
Carina Åström (v)	10	12	12	12	12	12
Thomas Mellqvist (c)	11	-	20	-	22	-
Monica Selin (kd)	11	-	11	-	15	-
Ingela Bergendahl (s)	-	11	-	14	-	11
Gunnel Adler (mp)	11	11	10	10	13	12
Jan Steen (fp)	10	-	11	-	11	-

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som inte kryssar för "personen okänd för mig" och som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala. Procentbasen har definierats som samtliga personer som besvarat Väst-SOM-enkäten i Västra Götaland. Partisympatierna har fastställts med hjälp av en fråga om bästa parti. Valkrets har definierats som riksdagskretsarna, vilka motsvarar valkretsarna i regionvalet. Politikerna har förts till den valkrets där de kandiderade.

Tabell 4 Populära och mindre populära politiker i Västra Götaland 1998 och 1999 (medeltal)

politiker (parti)	andel bland samtliga		andel bland egna partiets sympatisörer		andel i egna valkretsen	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999
Göran Johansson (s)	+10	-	+24	-	+10	-
Cecilia Widegren (m)	+2	+2	+9	+21	+2	-0
Anneli Stark (s)	-1	-5	+9	+5	-6	-12
Roland Andersson (s)	-3	-3	+8	+8	-5	-4
Rune Lanestrand (svf)	+2	-2	-	-	+5	+2
Eva Eriksson (fp)	-	+6	-	+20	-	+9
Stig Grauers (m)	-	-8	-	+1	-	-8
Kent Johansson (c)	-	+1	-	+21	-	+0
Jan Hallberg (m)	+2	-	+13	-	+3	-
Ursula Johansson (kd)	-	-2	-	+5	-	+1
Carina Åström (v)	+3	+0	+6	+3	+4	+2
Thomas Mellqvist (c)	+1	-	+10	-	+4	-
Monica Selin (kd)	+3	-	+3	-	+2	-
Ingela Bergendahl (s)	-	+0	-	+1	-	+1
Gunnel Adler (mp)	+1	+1	+8	+13	-0	+3
Jan Steen (fp)	+1	-	+10	-	+4	-

Kommentar: Resultaten är medelvärden (gångar 10) på en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 och +5. Partisympati och valkrets har definierats på samma sätt som i tabell 3.

När det gäller popularitetsförändringar stämmer dock hypotesen lite bättre. Tre av de sex västra götalandspolitiker som ingick i studien både 1998 och 1999 tappade i popularitet och de tre övriga kan inte uppvisa någon ökad uppskattning.⁴ De som blev genomsnittligt något mindre uppskattade 1999 jämfört med 1998 var Anneli Stark (s), Carina Åström (v) och Rune Lanestrand (svf) medan Roland Andersson (s), Cecilia Widegren (m) och Gunnel Adler (mp) bibehöll samma genomsnittliga popularitetssiffror som vid valet 1998. I inget fall kan vi tal om några högre uppskattningssiffror. Resultaten för 1999 varierar mellan +2 för Widegren och -5 för Stark. Den mest uppskattade politikern i västra götalandsmätningen är Eva Eriksson (fp) med en popularitetssiffra på +6; ett någorlunda hedervärt resultat med tanke på att Sveriges två mest populära partiledare har popularitetssiffror av samma storleksordning. I RiksSOM 1999 hade Gudrun Schyman ett värde på +7 och Alf Svensson på +8. De två minst populära partiledarna – Göran Persson och Lars Leijonborg – hade båda popularitetssiffror på -9. Så låga uppskattningssiffror har ingen politiker i Västra Götaland.

Sammanfattningen när det gäller vår hypotesprövning måste bli något blandad. En koppling mellan institutionsförtroende och uppskattning av ledande politiker finns på individnivå. Ett motsvarande samband kan också iaktas på aggregerad nivå när vi studerar hur förtroende och uppskattning förändras mellan valår och icke-valår. Politiskt institutionsförtroende och uppskattning av ledan-

de politiker tenderar båda att följa en positiv elektoral cykel – tydligast för institutionsförtroende, mer otydligt för uppskattningen av enskilda politiker. Förekomsten av ett samband mellan graden av förtroende för politiska institutioner och uppskattningen av ledande politiker gör att vi inte kan utesluta positiva eller negativa smittoeffekter mellan de olika politiska nivåerna. Populär politiker kan bidra till att tilltron till politikens institutioner stärks medan impopulära politiker kan dra med sig institutionsförtroendet i fallet. Eller omvänt, institutioner med ett högt förtroende kan göra politikerna mer uppskattade samtidigt som institutioner med ett litet förtroendekapital kan bidra till att också politikerna tappar i uppskattning. Eller enklare uttryckt, det är lättare att bli populär om man leder en uppskattad verksamhet och lättare att bli impopulär om man leder en ogillad verksamhet. Och tvärtom, en populär ledare sprider alltid lite rosakimrande ljus över den verksamhet som leds medan en impopulär ledare kan väcka ifrågasättanden och kritik. Aktörerna påverkar bedömningen av strukturerna samtidigt som strukturerna påverkar bedömningen av aktörerna. En gammal universell sanning har ännu en gång bekräftats, om än med viss möda.

Noter

- 1 I RiksSOM 1999 är korrelationen (r) mellan ett index för partiledaruppskattning omfattande sju partiledare och förtroende för riksdagen respektive för de politiska partierna +0.21 respektive +0.23. I VästSOM 1999 är korrelationen mellan ett index för uppskattningen av ett tiotal ledande västra götalandspolitiker och det generella förtroendet för politiker i Västra Götaland respektive bedömningen av hur regionstyrelsen i Västra Götaland sköter sin uppgift +0.11 respektive +0.12.
- 2 Under perioden 1986-1998 kan 51 förändringar i partiledarnas popularitet mellan valår och året innan respektive mellan valår och året efter mätas i RiksSOM-data. Om vi prövar hypotesen för partiledarnas uppskattning bland samtliga svars personer visar det sig att populariteten gått upp i 16 fall av 25 (64 procent) mellan året innan ett val och valåret och gått ned i 15 fall av 26 (58 procent) mellan valåret och året efter; alltså har populariteten förändrats i enlighet med hypotesen i 31 fall av totalt 51 (61 procent). Dataunderlaget för hypotesprövningen återfinns i Holmberg och Weibull 2000:14 -17.
- 3 Analysen åren 1997-1999 bygger på resultaten för Göran Johansson, Johnny Magnusson, Margita Björklund, Claes Roxbergh, Jan-Åke Ryberg/Eva Olofsson, Ture Jacobsson/Lars Eklund och Alvar Persson/Ann-Marie Johansson.
- 4 Resultaten gäller för opinionsutvecklingen bland samtliga svars personer. Bland det egna partiets sympatisörer blev exempelvis Widegren och Adler något mer populära mellan 1998 och 1999.

Referenser

- Dalton, Russell 1999. Political Support in Advanced Industrial Democracies. I
Norris, Pippa (ed.) *Critical Citizens*. Oxford: Oxford University Press
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart 1999. *Det nya samhället*. SOM-rapport
24. Göteborg: SOM-institutet
- Norris, Pippa (ed.) 1999. *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press

